

Krajsovszky Gábor: A jó harcot megharcoltam¹

Mindszenty József halálának 30 éves évfordulójára

“Minden magyarnak az a kötelessége, hogy igenis álljuk a harcot mindhalálig, és nem adjuk meg magunkat, és ellenségeinknek nem tesszük meg azt a szívességet, hogy félig-meddig odaállunk oldaluk mellé.”¹ “Mi nem kérünk soha kölcsön a sátántól kezet arra, hogy az Isten terveibe beavatkozzunk, és hogy a nemzetünknek olyan támaszai legyünk, mint ahogy az említett ellenségek a támaszai.”²

Mindszenty József

Bevezető gondolatok

30 Esztendővel ezelőtt, 1975. május 6-án, 14 óra 15 perckor hunyt el Bécsben, számkivetésben a nagy magyar főpásztor, vérontás nélküli vértanú, Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek. Az akkori magyarországi rezsim mindent elkövetett a bíboros jellemének bemocskolása, teljes lejáratása érdekében. A vaskos hazugságok és arcátlan rágalmak magukra a rágalmazókra hullanak vissza, jellemtelenségük ékes bizonyítékaiként. Mindszenty bíboros próféta volt: meglátásai az ateista kommunizmusról, a szabadkőművességről, az erkölcsi törvények semmibe vételéről, azok eltiprőról szóról-szóra beteljesedtek. A bíboros erről naplójában többek között így ír: “Az ateizmus peremtámogatója nem tudok lenni. Akik messziről támogatják, nem ismerik a bolsevizmust. Én

---

¹ Magyarok Vasárnapja 2005. július-augusztus-szeptember 11.
<http://groups.yahoo.com/group/lelkiismeretsoport/message/1324>
<http://www.szentkoronaradio.com/node/12740>

ismerem: genocide (népirtó), a massa damnata (elkárhozott tömeg) pokoli szállítója.”³

A bíborosról szóló bárminemű igaz szó, vagy írás kemény megtorlásokat vont maga után az akkori állapotokból kifolyólag: Magyarországot egy idegen és nem keresztény hatalom tartotta megszállva és uralkodott fölötté a szolgálatában álló csatlósokkal. Az utóbbi másfél évtizedben azonban már idehaza is legálisan megjelenhetnek a szentéletű bíborossal kapcsolatos, az igazságot fedő dokumentumok. Legfőbb ideje, hogy személye a megérdemelt méltó helyet és kellő jelentőséget elnyerje, hogy példaképként állhasson a magyarság és az egész kereszténység előtt ebben az erkölcsi értékeit, valamint alapvető jogérzékét is rohamosan elvesztő világban.

Ami máig a Magyar Katolikus Egyházból megmaradt, az csakis a bíboros, illetve az ő példáját, szellemiségét követők érdeme és nem azoké, akiknek “a koegzisztencia világpiacán a legolcsóbb tucat-cikk a magyar primás”⁴ volt. Ez az a tény, amit ellenségei sohasem bocsátanak meg neki. Tanításai ma, egy felettebb alattomos és gátlástalan keresztényüldözés idején éppoly időszerűek, mint amilyenek elhangzásuk idejében voltak.

Szemleli végrendelete

Az alábbiakban Mindszenty bíboros jellemző megnyilatkozásaiból olvashatunk; mindez “a magyar történelemnek egyik legnehezebb korszakában eligazító hang és útmutató kéz”⁵ volt sokak számára.

1948 Nyarán a bíboros így figyelmeztette a világ püspökeit a marxizmus elterjedésének veszélyére: “Ha Magyarország teljesen elbukik a marxizmus

áradatában, egész Európa számára sírba száll a szabadság. Aki nem hiszi, jöjjön ide és lásson szemével!”⁶

Az 1974-es torontói sajtókonferencián az egyik feltett kérdés így hangzott: “A nyáron Budapesten jártam. Azt tapasztaltam, hogy a templomok mindig tele vannak, köztük rengeteg a fiatal. Hogyan egyeztethető ez össze a kommunista vallásellenességgel?”⁷

Mindszenty válasza - az ezzel kapcsolatos egyéb nyilatkozataival kiegészítve - az alábbi volt: “Onnan Kelet felől ma a cél érdekében hirdetik, hogy hiszen a legelrugaszkodottabbak is szelíd bárányok lettek ott. Ne higgyétek! Gyümölcseiről ismerjük meg a fát. Hogy ott több a templomba járó, mint egyik-másik nyugati országban, az lehet; de ez nem az ottani rezsimnek az érdeme, hanem a kereszt alatt roskadozó keresztényeké.”⁸ “A magyar kereszténység és az ifjúság hitét a kommunizmus 25 év alatt sem tudta megtörni. Ezt a hitet a családi nevelés biztosítja. De hivatalosan 1948 óta a magyar iskolák szelleme ateista. Hittanórák az iskolákban nincsenek, csak a templomokban folyhat hittanoktatás. Csak egyetlen adatot hozok fel annak a tragikus ténynek bizonyítására, hogy az ateista nevelés milyen szörnyű károkat okoz a magyar fiatalság lelkében: a múlt évben 15 ezer 18 éven aluli kislány kért abortuszt!”⁹

“A magyar történelem mostani fázisában a rendszer 15 év alatt kiirtott 3.150.000 magzatot. Ehhez hozzáadhatom azt a jó másfélmillió emigránst, akiket túlnyomórészt ez a rendszer tett hazátlanná és számkivetetté. Ez együtt több mint öt és félmillió magyar, azonos az 1490-beni Mátyás halála-kori lakosság létszámával! Maga Kádár János, 15 év alatt elpusztított 3.150.000 méhmagzatával - mellyel sajnos világelsők lettünk - több embert pusztított el, mint 22 török szultán 456 éven keresztül. Ha

valahol létezik az emberi jogoknak csúffá tétele, akkor Magyarország tipikus példája ennek.”¹⁰ “Ne engedjétek a szovjet érdeket a magyar anyaméhig esküszegő “orvosok” és “gyógyszerészek” kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója.”¹¹

“Első forrásból veszem, amit pár héttel ezelőtt mondott el nekem bizalmasan egy magyar óvodai jelenetről egy fültanú. A kommunista óvónő a 3-tól 5 éves kisgyerekektől azt kérdezi: “Gyerekek, van-e Isten?” Az apróságok feszengenek helyükön e furcsa kérdésre, de hallgatnak. Az óvónő erre behízselő hangon így folytatja: “A szüleitek azt mondják, hogy van Isten, mert nem szeretnek benneteket. Én szeretlek titeket: meg is mondom, nincs Isten!” Ez a némbor egyszerre nyelvelt Isten és a szülők ellen. Íme, az új nevelés.”¹²

“A keresztény nevelés az egész emberi nem tengelykérdése. Az újkor elején beáradt reneszánsz és azóta a bölcsélet tévedéseinek egész sora - a nominalizmustól, a racionalizmustól egészen a német idealizmusig és a materializmusig, legújabbán, 1917 óta a politikai hatalom fegyvereibe öltözködött istentelenség és embertelenség - elárasztotta az emberek öntudatát. A nevelés eszköze Lenin kiagyálásából, 1917 óta a kényszermunka lett. E kényszer igájába hajtottak 66 millió férfit, nőt, gyermeket, és csak a Fehér Csatorna kiásása 250.000 emberéletet követelt. A keresztény nevelést sarkaiból kiforgató módszerek kényszerbe és gyilkolásba torkollanak. Az alapértékeknek tagadásával szemben nekünk keresztényeknek kell annyi bátorságunknak lenni, hogy a nevelés középpontjába állítsuk ismét Isten létét, a halhatatlan lélek örök rendeltetését, az emberi méltóságot és az emberi lelkiismeretnek ezekre épített szabadságigényét. Nem szabad meginognunk a nagy ellenkezések láttára sem: a tízparancsolat érvénye, a családi szentély tiszta légköre, a szülői tekintély fenntartása, minden gyermek Gyermek-Jézustól származó

méltósága, - ezek hirdetése az Egyház küldetésének alapja és vele együtt minden emberi társadalomé. Az “aki bírja, marja”, az erőszak, a rablás, a terror nem lehet és nem válhat jogforrássá. Az elmondottak nem elképzelések, hanem a világ nagyobbik felének - közte a 120 milliós közép-európai szovjet gyarmatbirodalomnak - mindennapi valósága. Az Egyház a családok és egyének nevelésének jogán áll. Ezért folytat harcot a lengyel püspöki kar, ezért harcoltak 1948 végéig a magyar püspökök is. Itt nem békés együttélés, a detente meg a turizmus segít, hanem az elvek fenntartása, a gyakorlati szembehelyezkedés, különben az út csak lefelé vezet. Az Üdvözítő mondotta: “Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.” Az ifjúság bűnözési statisztikája mellé bevonul a gyermekbűnöké. A legtöbb országban ez annak előtte ismeretlen volt. Észbe kell kapnunk; ragaszkodnunk kell az Isten és ember együtteséhez. Az emberi nem nivoltáéhoz, léte első pillanatától kezdve, a nevelés szabadságához, családban, iskolában. Ne rettenjünk meg, hanem az Isten és Egyház embereinek hitével, mély bizalmával, amely századok válságait bírta le: legyen bátorságunk és hitünk nekiállni a holnapi jobb, emberibb és istenesebb világ megteremtésének.”¹³

1974-ben megjelentek Mindszenty bíboros emlékiratai.¹⁴ Az erről tartott sajtókonferencia egyik kérdése a következő volt: “A Szentatya megtiltotta, hogy közzé tegye emlékiratait?”

Mindszenty válasza: “Én nem tartom tilalomnak, csupán csak aggálynak, amint ez a könyvemben benne van. A Szentatyának arra nézve volt aggálya, hogy a könyvemben érintett tettesek majd engem támadni fognak. Nagyobbnak gondolta a tettesek táborát. Aztán kiderült, mára már csekély a számuk, mert velük is az történt, mint amit velünk tett a bolsevizmus (l. erről jelen írás *Sorsok és végzetek* c. részét). Saját embereit is felfalta.

Nekem egyébként is 30 év alatt eggyel több támadás, igazán nem tesz semmit, én úgy hozzászoktam ezekhez, mint kutya a veréshez.”¹⁵

Halála, temetése

*A keresztények kezdettől fogva az új hit vetését látták a hitvallók tanúságtételében. Az a bíboros, akinek élete emberi fogalmak szerint véget ért, garanciát jelent számunkra, hogy az Egyház új jövő elé néz Európában.*¹⁶

Korabeli beszámolók¹⁷ részletesen elbeszélik a bíboros utolsó napjait, óráit, a bécsi Irgalmasok Kórházában való elhunytát, temetésének előkészületeit.

Utolsó lelkipásztori útján, Dél-Amerikában, mint mindig, ezrek hallgatták szavait. Venezuela és Columbia magyarjai között láthatjuk a bíboros urat, aki már akkor figyelmezteti Dél-Amerika népét a közelgő istentelenség veszélyeire. Hazafelé fáradtan, betegen húzódik az ülés párnái közé. Bécsbe április 27-én érkezett vissza. Másnap nem tudott misézni, bement a kórházba. Híveiért lángoló lelke még mindig sürgette, hiszen a közeljövőben Skandináviában is, Párizsban is várták látogatását. Ezért választotta az operációt, midőn orvosaival tanácskozott. Úgy döntenek, hogy operálni kell. “Akkor minél gyorsabban, mert még sok dolgom van hátra” - mondotta a bíboros úr. Az operáció előtti napon Dr. Vecsey József együttérzéssel mondta: “Hát megvolt az orvosi konzílium.” A bíboros az ő tréfás módján válaszolt: “Én elnököltem.” (Ezzel is tudtul adta, hogy ő maga akarta az operáció minél előbbi végrehajtását.) Készen volt az örök számadásra is. Magához kérte, átnézte és kiegészítette végrendeletét. Két órával a műtét után az ügyeletes irgalmas testvér jelzi aggodalmát: a

vérnyomás, a vérkeringés rendellenes. Óriási küzdelem indul meg a beteg életéért. Most már nagy aggodalommal vártuk a Pázmáneumban az új telefonjelentést. Mikor megérkezett a végzetes hírrel, elnémultunk. Megyünk vissza a kápolnába, imádkozni a nagy Halottért. Az operációt követő délután tüdőembólia következett be, és az Úr Jézus, Akinek ő életét és szenvedéseit adta, isteni Szívére ölelte hűségese szolgáját. 1975. május 6-a volt, délután 2 óra 15 perc. Halálának híre hét perc alatt futott körül a világon és egy-két óra alatt eljutott a világ minden részébe. Telefonok és táviratok tömege érkezett a Pázmáneumba és a bécsi érsekségre. Megszólalt a bécsi Dóm lélekharangja, utána mindenütt¹⁸, amerre magyarok élnek. Milliók imája szállt fel az égbe érte, s az ő nagy eszméinek diadaláért, közeli boldoggá avatásáért. Sokan érkeztek a tengerentúlról is, hogy elkísérjék őt utolsó földi útjára, Máriacellbe.¹⁹

“König bíboros a bécsi Stephansdombban búcsúztatta, ő tartotta 1975. május 15-én a temetési szertartást (...) Julius Döpfner bíboros, müncheni érsek, néhány német és osztrák püspök vett részt a temetésen. De a magyar püspökök közül egyetlen egy sem jelent meg, a bécsi nuncius is mondvacsinált ürüggyel távollétével tündökölt.”²⁰

Május 10-én a bécsi Dómban Közi Horváth József ezekkel a szavakkal búcsúztatta a bíborost: “Sokkal helyénvalóbb, ha innen koporsója mellől nem a circumdederunt panaszával, hanem a Te Deum hálaadásával fordulunk az Egek Urához. A köszönet szavával, hogy Mindszenty Józsefet magyarnak teremtette és 60 esztendőn keresztül segítette a magyar haza és nép szolgálatában. Egyháza és nemzete szolgálatát, mint a Vas megyei Felsőpaty falu káplánja kezdte el és mint a világ apostola fejezte be.”²¹

König kardinális búcsúzó szavai: “Búcsúzunk Mindszenty bíborostól, most, amikor elindul utolsó zarándokútjára, Máriacellbe (...) Ajka immár néma, de szavai tovább csengenek.”²² “Áhítattal és tisztelettel hajlunk meg korunk e hitvallója és mártírja előtt. *Jó harcot harcolt meg.* Pályáját végigjárta. Hitét megőrizte. Most az igazság győzelmi koszorúja várja. Élete végén az Örök Bíró e szavakat írja neki: <Jó és hűséges szolga, menj be Urad örömébe!>”²³

P. Werenfried van Straaten, a kiváló flamand hitszónok így búcsúztatta Máriacellben Mindszenty bíborost²⁴: “Itt és most szemtől szemben állunk az örökkévalóságba költözött Mindszenty bíborossal. Ő - jobban, mint bárki más - felismerte az Egyházat és a világot fenyegető veszedelmet. Testvéreim, hallgassatok rám! Ébredjen fel végre a kereszténység! Az Egyház vérzik. Krisztus számtalan emberben meghal. Százával gyilkolták le vagy vetették börtönbe a püspököket, száműzték, elszakították őket híveiktől, vagy pedig Isten ellenségeinek szolgálatába kényszerítették.” “Papok és szerzetesek tízezreit tiltották el a lelkipásztorkodástól (...) nem egyszer pásztor helyett béresekre bízták a nyáját, olyanokra, akiket saját egyházi feletteseik által kényszerítenek, hogy a sátán propagandistái legyenek.” “Keresztény szülők gyermekeit százmillió számra a mennyei Atya elleni gyűlöletre nevelik.” “Ki tudja azok számát, akiket csontjuk velejéig megront a materialista szellem!” “Emberi szemmel nézve a helyzet reménytelen. Egyedül csak Isten menthet meg bennünket.” “Ez a felismerés persze hideg zuhanyként éri büszkeségünket.” “Egyedül Istennél a menekülés. Ez a felismerés az, amely mindig újra és újra kivezet a tévelygésekből (...) s ez a felismerés nyugtasson meg bennünket, ahogy Mindszenty bíboros urat is megnyugtatta.” “Imádkozzatok hát rendíthetetlen bizalommal s olyan hévvel, melynek szeretete átfogja az

egész világot. És akkor az Úr lehajol hozzánk, s irgalmának nem lesznek határai.”

Hétezer ember temette a mártír bíborost.²⁵

Utódok a prímási székben

“Az istentelen rendszernek elkötelezett püspökök és papok, az istentelenség és az embertelenség szolgálatában állnak. Nagyon félő az, hogy az isteni Kinyilatkoztatás és benne a Szentírásnak az Igéi kiüresedéshez és a nép lelkében hitelt-vesztetté lettek!”²⁶ Mindszenty József

A magyarországi kommunista rezsim - XII. Pius pápa halála után a vatikáni keleti politika teljes támogatásával - arra hivatkozva, hogy minden, állam-egyház közti “jó viszony” akadályá Magyarországon Mindszenty bíboros volt²⁷, Mindszenty hivatalfosztása után engedélyét adta nagyszámú, a rendszerhez hű püspök kinevezéséhez. Ezek a püspökök szinte *kivétel nélkül* a kommunista párt fedőnevekkel ellátott ügynökei voltak!²⁸ Ebbe, a hitéletre a mai napig kiható mérhetetlen károkozásba, az esztergomi prímási székbe történő kinevezésekbe, valamint Mindszenty bíboros Máriacellből való hazahozatalának körülményeibe engednek betekintést esemény-közeli tanúk visszaemlékezései.

“Már egy nappal a kommunista párt központi bizottságának ülése után (...) a magyar püspöki kar táviratban fejezte ki VI. Pál pápának Mindszenty hivatalfosztása fölött érzett meglepedését és biztosította őt a püspöki kar szolidaritásáról.”²⁹ Igaza lett Mindszentynek abban is, hogy elmozdítását Kádár János személyes győzelemnek fogja elkönyvelni.³⁰ Az

egyházüldözés pedig folytatódott! Sajnos, durván. Kádár, a nemzet sok ezer gyilkosának egyike 1974. március végén a szabolcs-szatmári megyegyűlésen örömeinek adott kifejezést afölött, hogy a pápa Mindszentyt, “az antikommunizmus nagy harcosát cserben hagyta és az érseki székből kipenderítette”.³¹ Minden magyar egyházi és világi hatalmasság azon fáradozott, hogy Kádár ezt a gyalázatos mondatot kimondhassa.³²

Elgondolkodtató Mészáros István professzor megállapítása: “Mindszenty bíboros élete utolsó másfél évében nem volt az esztergomi főegyházmegye érseke; halála pillanatában sem, máriacelli temetése és esztergomi újratemetése idején sem. Az esztergomi érsekek között nyugszik a bazilika kriptájában, jöllehet VI. Pál pápa 1973. december 18-i dekrétuma ma is érvényes.”³³

Amikor a primás Bécsben kerülő úton Lékai László tervezett esztergomi kinevezéséről értesült, titokban arra kérte, ne fogadja el a megbízást, mivel ő sem tud az ottani viszonyokon változtatni, és Mindszenty felmentésével szabad utat kap a kommunista hatalom, hogy püspökökről kénye-kedves szerint döntsön. Lékai nem fogadta meg a tanácsot.³⁴

Kinevezésének történetét maga Lékai mesélte el Mészáros Tibornak.³⁵ Többek között ezeket mondta neki: “Nem politikából csinálom azt, amit teszek, hanem meggyőződésből.” A kritikákra pedig ezt válaszolta: “Te, ezek megváltoztak ám! Ezeknél a kommunistáknál van az új erő! És a békepapi gyűlések nívósak.”³⁶ Mészáros Tibor tehetetlenül, szomorúan hallgatta, és Mindszentyvel együtt tudomásul kellett venniük, hogy “Lékai is beépült a rendszerbe.”³⁷

“A máriacelli búcsújáróhelyen a világ minden tájáról naponta odaérkező százak és ezrek találkozhattak Mindszenty bíboros nevével és sírhelyével.”³⁸ “A bíboros Máriacellben a világ szeme előtt volt, holtában némán is figyelmeztette a világot: a történelem folyamán nincs még egy olyan Isten-, egyház- és emberellenes politikai rendszer, mint a kommunizmus.”³⁹

Mindszenty bíboros, utolsó személyi titkárának, Mészáros Tibornak többször és határozott formában megismételte végrendeleti kérését majdani hamvainak esztergomi hazaszállítására vonatkozóan. Mészáros Tibor az esztergomi hazahozatal időpontja ellen a máriacelli sírhoz történő odaláncolással tiltakozott. Erről ő a következőképpen nyilatkozik: “Hogy mennyire igazam lett, igazolja a legutóbbi (1994) választás eredménye. *Hiszen lélekben visszajöttek az orosz csizmák.* Mint hallom, a választások előestéjén Paskai László még meg is látogatta lakásán a kommunista rendszert negyven évig hűségesen kiszolgáló Horn Gyulát. Ilyet Mindszenty bíboros soha életében nem tett volna.”⁴⁰ “Amikor látták, hogy semmire se mennek velünk, - írja Mészáros Tibor - nagy csendesség támadt (...) Ekkor hirtelen megrohantak a rendőrök, lefogtak bennünket (...) és elvittek szálláshelyünkre (...)”⁴¹ Rendőri utasításra el kellett hagyniuk Máriacell területét. “Tisztában vagyok azzal, - folytatódik a beszámoló - hogy tiltakozó akciónk sokak előtt nem felel meg a kifinomult úri ízlésnek. Ma is vannak, akik kísérletünket naiv, gyerekes meggondolatlanságnak ítélik. Tőlük szívesen megkérdezném, mi jut eszükbe akkor, ha felidézük főpásztoraink régebbi megnyilatkozásait⁴², azét is, aki egy alkalommal olyanképpen nyilatkozott, miszerint a magyarországi egyház leromlott állapotáért nem Rákosi vagy Kádár János a felelős, hanem a “kompromisszumképtelen” Mindszenty József.”^{43,44} “Addig azonban, amíg

Magyarországon Mindszenty bíboros sírja felett ünnepélyes szentmisét mondhat és egekig dicsérheti a mártír főpapot az, aki azelőtt nemcsak hogy agyonhallgatta, de ha mégis szólni kellett róla, súlyosan elmarasztalta és leértékelte⁴⁵, - addig nekem ott nincs keresnivalóm se testben, se lélekben. Isten legyen nekik és a hozzájuk hasonlóknak irgalmas!”⁴⁶

Dunai Ákos, ferences szerzetes írta meg⁴⁷ az 1987-ben esztergomi érsekké kinevezett Paskai László bíborossal Amerikában történt négyszemközti beszélgetését. Az alábbiakban ebből olvashatunk részleteket: “Rendkívül sajnálatosnak tartom azonban, hogy a mai magyar egyházi életet ismerő nyugati szakértők - a hazaiakról nem is beszélve - máris a fejüket fogják és előre azon sopánkodnak, hogy eminenciád még hűségesebb és buzgóbb kiszolgálója lesz a minden hájjal megkent egyházüldöző kommunista rezsimnek, mint Istenben boldogult elődje, Lékai László volt. Lékai bíboros ugyanis legalább még a régi iskola neveltjei közé tartozott, s ha a rendszer iránti buzgóságában és szánalmas szervilitásában alkalmasint csúnyán el is vetette a sulykot, nagy általánosságban méltó tudott maradni (...) a prímásoknak a hagyományaihoz (...) Eminenciád azonban - bocsánat az őszinte szóért - már a kommunizmus neveltje (...) a főbb méltóságokba ma már csupán azok juthatnak, akik megiszolgálják az Állami Egyházügyi Hivatal (...) kegyét. Eminenciád sem kivétel, mert ha az volna, akkor ma nem az esztergomi érseki székben ülne, hanem egy Isten háta mögötti faluban lenne káplán (...)” “Méltóztatik emlékezni érsek úr, hogy amikor Mindszenty bíborosra terelődött a szó, eminenciád azt válaszolta: az ő megcsontosodott ókonzervativizmusán és példátlan makacsságán buktak el a nemes és jóindulatú törekvések, mert Rákosi Mátyás tárgyalni akart, de Mindszentyvel nem lehetett beszélni?” “Méltóztatik emlékezni érsek úr, hogy (...) itt Amerikában velem szemben a kommunista rezsimet védte

meg? S most eminenciád személyében megkaptuk az új esztergomi érseket, az új magyar prímást, aki, sajnos, a kommunista párt bizalmasa, kiválasztottja és reverendás vazallusa. E cikk eminenciádnak természetesen csak jót tesz. A pártbasák így láthatják, hogy eminenciád még négyszemközt is megvédte őket, s igencsak méltó a bizalmukra. *Az övékére mindenképpen.*”

1987-ben az akkor újonnan kinevezett esztergomi érsekkel a Wochenpresse osztrák lap készített riportot. Ebben az alábbi, súlyos elmarasztalások hangzottak el Mindszenty bíborosról. A történeti hitelesség megkívánja ennek a teljes joggal kifogásolt és nagy felháborodást kiváltó nyilatkozatnak az ismertetését.

“Hogyan lehet itt (Magyarországon) a katolikus egyházat több étellel, több reformszellemmel feltölteni?” - hangzott a Wochenpresse kérdése.

“Ehhez sajnos azt kell mondanom, - kezdte a válaszát az új esztergomi érsek, Mindszenty bíboros második hivatali utóda - hogy máig sokkal tovább jutottunk volna, ha a múltban nem követtek volna el végzetes hibákat. Az ugyanis nem igaz, hogy a kommunisták 1945 után el akarták törölni a katolikus egyházat. Ahogy én tudom, Rákosi Mátyás, az akkori pártvezető a Vatikánnal párbeszédet akart kezdeményezni. Az ötvenes években azonban a katolikus egyház a megkövesedettség állapotában volt. Ha Mindszenty József bíboros, Magyarország akkori bíboros prímása nem számította volna el magát, minden egészen másképp történt volna.” “E súlyos következményekkel járó tévedésre a magyar katolikus egyház szinte mindenét ráfizette (...) A valós helyzet e végzetes félreismerését még ma is szenvedjük mi és a magyar népesség is.”⁴⁸

Így nyilatkozott Mindszentyről az akkori esztergomi érsek, “Mindszenty hibájáért bűnhődünk” című interjújában, két évvel a magyarországi kommunista rezsim nyilvános bukása előtt.

Különös és elgondolkodtató tény, hogy fenti riportalany Mindszenty bíboros születésének 100. évfordulóján, 1992-ben - anélkül, hogy nagy nyilvánosság előtt, a súlyos elmarasztalásokat tartalmazó Wochenpresse-interjúban mondott szavaira akárcsak egyetlen utalást is tett volna - Mindszentyről már az alábbiakat nyilatkozta⁴⁹: “Ebben a harcban vált igazán nagy alakjává az újabb kor történetének (...) Ma látjuk csak igazán, *mennyire igaza volt (...) Aligha következett volna be az a nemzedékek szemléletét megfertőző erkölcsi romlás - melynek keserű következményeit ma is tapasztalhatjuk - ha a megfélemlített katolikus társadalom az övéhez hasonló bátorsággal állt volna az iskolaügy mellé. (...) az ő hősi helytállása is például szolgált mindazok számára, akik (...) szembeszálltak a diktatúrával (...) Meggyőződésünk szerint az újraéledő Magyarország is sokat meríthet példájából, sokat tanulhat magatartásából, szilárdságából és hűségéből (...) Valóban kereszthordozó személyiség volt, vértanú egyházi kortársaival együtt *igazi mártír*, akinek áldozata bizakodást és reményt adhat nekünk, utódainak.”*

Most akkor - kinek a hibájáért bűnhődünk?!

A pápa magyarországi látogatása előtt

Mészáros Tibor és Schlosser Béla sajtó útján az alábbi nyilatkozatot tette közzé az 1991. évi pápalátogatás előtt. Ebben a Vatikán keleti politikájáról, a kommunista diktatúra alatt üldözést szenvedett papokról, a békepapok kártékony szerepéről, a kommunizmus alatt végbement testi-lelki gyilkosságokról ad igen kemény szavakkal felvilágosítást és bírálatot. Mindezeket nyílt levélben⁵⁰ hozza a magyarországi látogatására készülő Szentatya tudomására.

“A vatikáni keleti politika Agostino Casaroli bíboros eszmei szerzősége és végrehajtása alatt óriási károkat okozott a magyar katolikusok lelkében és hitbeli készségében. E politikának sarkalatos elve volt, hogy mindenáron püspököket kell kreálni.” “A kommunista párttal való szoros együttműködés és az ez által kompromittált békepapok püspöki kinevezése a hívekben az egyház szavahihetőségét nagymértékben aláásta. A hivatalos egyház Casaroli bíboros utasítására a szenvedést, valójában Krisztus keresztjét mindenáron kerülő hitéletet hirdetett és gyakorolt. Ez Krisztus keresztjének kiüresítése és valójában Istennel való gúnyolódás. Ez volt Mindszenty bíboros legsúlyosabb keresztje és szenvedése. A vatikáni keleti politika nemcsak mellőzte, de a kibontakozás akadályának tartotta (Mindszenty bíborost). Míg Őszentsége a súlyosan kompromittált békepapokat és békepüspököket fontos helyeikről illetve székeikből el nem távolítja, *Magyarországon javulás nem lesz.* Itt az ideje, hogy a vatikáni keleti politika gennygócát magyar viszonylatban a Szentatya maga eltávolítsa.” “Vérzésünket az egyházhoz és népünkhöz való hűség okozza. A 40 évig tartó áldatlan kommunista, szovjet-orosz uralom és megszállás, a

békepüspökök behódoló magatartása Magyarországot missziós területté tette. Ezért a felelősség a Vatikán keleti politikájára is hárul. Itt az ideje beismerni és jóvátenni. Váltsa le a megbukott rendszerben kompromittált egyházi személyeket. Szentségednek Budapesten olyan rendőri, katonai díszőrség áll majd tisztelgő falat, amelynek tagjai közül nem kevés a kommunista rendőrség botozója és verőlegénye volt. Nem szabad a főnek e világ cézárjaival a tribünön parolázni, míg az arénában ütök-verik, nyuvasztják, bántalmazzák a hűségeseket. Ez folyt 40 évig Casaroli keleti politikája alatt.” “A tízmilliós mai magyar nemzettesten a végrehajtott gyermekgyilkosságok (abortuszok) száma túlhaladja a 4 milliót! Ez holokauszt! Ne ünnepeltesse magát Szentséged egy ilyen véres kulissza előtt!” “Belső és külső bajok fojtogatnak bennünket. Szó szerint életért, igazságos bánásmódért esdünk Szentségednél!”

Egy másik üldözött magyar pap minderről így nyilatkozott: “De azokat, akik az üldözés nehéz keresztjét hordozzák, (...) azokat figyelemre se méltatják. *Mit gondolt volna az a keresztény, aki a Circus Maximus arénájában az oroszánok előtt állt, ha felnéz a császári trónra és ott Szent Pétert Néróval egy barátságos beszélgetés közben látja?*”⁵¹

“VI. Pál pápának nem volt már régóta semmi gátlása, hogy kommunista vezetőket és gyilkosokat, mint Titót, Gromikót vagy Kádárt a svájci gárda felvonulásával és protokolláris pompával fogadjon. Meggyőződése és reménye - hogy ezzel sikerül neki a rendszert a kommunista államokban fellazítani, vagy egyenesen megváltoztatni (...) nem volt más, mint mérhetetlen naivitás, illúzió.” - állapítja meg könyvében Adriányi Gábor, egyháztörténész professzor.⁵²

Sorsok és végzetek

“Az Úr küldötte eszközeit és kiragadott (...) életfogytiglani rabságomból. És ellenségem várakozása semmivé vált.”⁵³ Mindszenty József

A Vasárnapi Levél egyik 1974-es számában⁵⁴ egy meglepő írás jelent meg azon személyekről, akik valamilyen formában (a kommunisták oldalán) részt vettek a Mindszenty bíboros elleni összeesküvésben, rágalomhadjáratban.

“Akkor még az “enyhülést” színlelő Moszkva-hű rendszer a Mártír Bíborost egy rétsági “fölszabadított”, vagyis elkommunizált kúriában tartotta országtól-világtól elzárva. Eljutottak-e hozzá kínzói, a rendszer gyalázatos pribékjei már akkor beteljesedett végzetének híre? Nem tudom. Mi is csak időről-időre afféle “azt mondják” stílusban értesülhettünk a nép előtt gondosan titkolt esetekről.

1956 Nyara volt, amikor az azóta már megboldogult testvérem szerencsésen visszaérkezett egy nyugati küldetésből. Ha a terror hallgatást is parancsolt, Mindszenty hercegprímást senki sem felejtette el s így nem csoda, ha mindenkit érdekelt, ami vele kapcsolatos lehetett. Sorra vettünk hát mindenkit, az ország első zászlósurának letartóztatását elrendelő Rajktól, az azt végrehajtó Ocskó Gyulától kezdve az akaratbénító szérumot adagoló Weil doktorig mindenkit. Érdekes, elrettentő képsorozat tárult elénk. Rajkot felakasztották; utódját, Kacar Jánost, aki “kihallgatta” Mindszentyt, szintén felakasztották; Ocskót agyonlőtték a határőr ÁVO-sok, amikor a “szabadságot akarta választani”! A hírhedt igazságügy

minisztert, Riesz Istvánt a börtönben megfojtották (cellájában agyonverték⁵⁵). A kínvallatók egyike, Zöld Sándor öngyilkos lett. Az úgynevezett orvosok, a Szovjetből a Hercegprímás “kezelésére” küldött Kaftanoff doktor megőrült; asszisztense, Blaukopf doktor ott égett lakásán; Weil Emil doktort meggyilkolták. A Mindszenty kézírását hamisító Sulner “írasszakértő” Párizsba szökött és ott rejtélyes körülmények között kimúlt.

Távol volt tőlünk a kárörvendés, még a gondolata sem kísértett. Annál inkább mély meggyőződéssel vallottuk, hogy Isten malmai örölnék s hogy aki Istenben bíz, nem csalatkozik. S a népünk, nemzetünk szabadságáért sóvárgó vágyódásunk tüzét ilyen reménykedés olaja akkor is, ma is éleszti és ébren tartja.”

Mindszenty bíboros boldoggá- és szentté avatásáért

Közi Horváth József alábbi megemlékezésében⁵⁶ Mindszenty bíboros tiszteletére, a boldoggá-, illetve szentté avatás egyik értékmérőjére hívja fel a figyelmet, mindenki elé példaképpül állítva a bíboros életszentségét.

“A történelmi magyarság legbiztosabb értékmérője az idő. Az életükben égis magasztalt talmi nagyságok sírját hamarosan belepi a feledés pora. A hősök és szentek emlékét viszont a múltó évekkkel egyre növekvő tisztelettel veszi körül a hálás utókor. Az <Istenért, Egyházért, Hazáért> való kiállást kora ifjúságától kezdve mindenenk feletti kötelességének érző Mindszenty Józsefet már otthoni harcai, megkínóztatása, fogsága és belső emigrációja idején világszerte csodálták a szabadságszerető emberek. Ez a csodálat bensőséges szeretetté alakult át, amikor a számkivetésbe kényszerített és

nyolc évtizeddel a vállán messze és fáradtságos missziós utakat vállaló vértanúbíborost személyesen is megismerhették. P. Werenfried van Straaten (Speck páter), az üldözött és ínséget szenvedő egyházat segítő nagyszerű szervezet alapítója és lelke, már a máriacelli temetésen elmondott búcsúztató beszédjében kifejezést adott annak a reménységnek, hogy korunknak ezt a bátor hitvallóját és hivatásvállalásáért a legembertelenebb gyötrelmeket is vállaló vértanúját az Egyház a boldogok, illetőleg szentek sorába fogja iktatni. Speck Páter szavai⁵⁷ nemcsak a gyászistentisztelet közönségének a szívében találtak együttérző visszhangra, hanem a tengeren innen és az óceánokon túl mindazoknak a lelkében is, akik - közvetlenül vagy közvetve, személyesen, emlékiratain vagy a világ minden kultúrnyelvén megjelent életrajzán keresztül - találkoztak ennek a modern hitvallónak és szentnek az életpéldájával. Már több országban is keletkeztek - egészen spontán módon, alulról és világi hívektől elindítva - mozgalmak, amelyek néha már türelmetlenül követelik Mindszenty bíboros boldoggá avatását.” “Amint tudjuk, a boldoggá-, illetőleg szentté avatás pere igen hosszú folyamat és benne fontos szerepet játszik annak a megállapítása is, hogy a szóban forgó személy halála után is vallásos tiszteletben részesült.” “Tegyünk meg - egyháziak és világiak egyaránt - minden tőlünk telhetőt annak a demonstrálására, hogy Mindszenty József hősi és lélekbeható valóság az egész világon.”

Füzér Julián, a hazai változásokig az Amerikai Egyesült Államokban élő ferences szerzetes nagyon sokat tett és tesz Mindszenty bíboros szentté avatásáért. Detroitban mondott szentbeszédében így biztat a nagy Főpásztorról való tanúságtételre, életpéldájának követésére: “Most kell a szent patrónus, mert most szenved, most van elnyomva, szabadságától most van megfosztva a haza. Most kell a szent főpap, mert béklyóban van

magyar földön az egyház, és üldözik a keresztényeket. Most kell a magyar szent, mert alvilági hatalmak minden erővel a kereszténységtől akarják megfosztani a magyart. Mi vagyunk a tanúi Mindszenty életszentségének. Az utánunk következő nemzedékek nem lesznek annyira a hatása alatt, mint mi vagyunk. És ami a legfontosabb: kövessétek tanítását, utánozzátok példáját, legyetek hozzá hasonlóak mint keresztények is és mint magyarok is. »⁵⁸

Imameghallgatások, csodás események, csodák

Gubik Mihály, a kalocsai főegyházmegye papja 1978. április 12-én súlyos autóbalesetet szenvedett. Hazai, valamint ausztriai - linzi és grazi - kórházakban nem tudtak mozgásszervi sérülésein segíteni: két mankóval, mások segítségével is alig tudott mozdulni, járni. Grazból elvitette magát Máriacellbe Mindszenty bíboros sírjához, kérve őt, járjon közbe érte, hogy még dolgozhasson Isten magyar népéért. A sírkápolnában bemutatta a szentmisét, s utána - saját maga és a jelenlevők nagy megdöbbenésére - mankók és mindenféle segítség nélkül, egyedül, biztosan tudott járni.⁵⁹

Ő maga így írja le az esetet: “Eljöttem tehát és a sekrestyést - aki nagyon kedves volt - megkértem, engedje meg, hogy a Mindszenty sírja feletti oltárnál misézzek. Figyelmeztetett, hogyha én vissza akarok menni Magyarországra, akkor ő ezt nem ajánlja. Mondtam, hogy engem ez nem érdekel, én szeretem Mindszentyt és akit szeretek, azt senki előtt nem tagadom meg (...) Két mankómmal odabicegtem, közben megtámaszkodtam az oltárnál és elvégeztem a szentmisét. Először imádkoztam: < (...) azt a munkát szeretném folytatni, amit te elkezdted (...) Hiszek az imádság erejében, mert a szentek közösségében minden

összeforr. Segíts!> Aztán vége lett a szentmisének. Az áldás után átmentem a sekrestyébe, ahol a sekrestyés levette rólam a miseruhát. Megyek a kabátomért, mert hűvös idő volt, felveszem. Én ekkor már - ugye - nagyon hozzászoktam a mankóhoz, hiszen anélkül nem tudtam egy lépést sem tenni. Keresem a mankót, s ekkor döbbsentem rá, hogy ott maradt az oltárnál. Kifelé kivittem, de amikor visszajöttem, akkor már ottfelejtettem. A történekről nem sokat beszéltem, csak magyaroknak (...) December 23-án mentem haza Magyarországra. Amikor a (kalocsai) érsek úr meglátott, azt kérdezte tőlem: <Édes fiam, milyen csodát tettek veled a grazi orvosok?> <Érsek úr, nem a grazi orvosok gyógyítottak meg, hanem Mindszenty bíboros sírjánál gyógyultam meg.> Erre ő válaszul ezt mondta: <Erről ne beszélj soha!> Odajött a kancellár is és azt mondta: <Már megint kezded, már megint olyat mondasz nekünk, amit tudod magad is, hogy nem szabad.> <Nézzétek, én olvastam a Bibliát, a vakon született esetét. Tudom, hogy hallgatni kell. De én nem tagadhatom le azt, hogy hol gyógyultam meg és nem is akarom.> Ott, még abban a pillanatban disponáltak engem, falura helyeztek, ahová el is mentem december 28-án és végeztem tovább a munkát. Azóta (...) eljövök Máriacellbe zárandokútra és semmi mást nem kérhetek, mint azt, hogy Isten adja meg nekünk, hogy olyan szellemben éljünk országunkban, mint ahogyan azt a *prímás* elgondolta.”⁶⁰

Egy másik imameghallgatás is történt, a betegsége és balesete miatt teljesen járóképtelenné vált Mensáros László színművész gyógyulása Máriacellben. Ő így beszéli el esetét: “Akkor eszembe jutott, hogy olvastam annak a páternek (Gubik Mihály⁶¹) a gyógyulását, amely a máriacelli Mindszenty-kápolnában elhelyezett ismertetőben van leírva, aki a kápolnából mise után mankói nélkül tért vissza a sekrestyébe. Délután elvittem magam a

templomba; Mindszenty kápolnájában ülve vettem részt a közös rózsafüzéren, imádkoztam végig a misét és áldoztam. Éjszaka még felébredtem fájdalmakra, de reggelre teljesen gyógyultan ébredtem, fájdalommentesen (...) Csípőfájdalmam is elmúlt, úgyhogy már aznap hosszabb kirándulást tettem. Fájdalmaim azóta sem tértek vissza és egyes alkalommal öt-hat órát is gyalogolok egyfolytában.”⁶²

Mindszenty bíboros máriacelli búcsúztatásakor történt egy különös esemény, amelyet a kegytemplom előjárója ismertetett a megjelentekkel.

“1991. május 2-án hajnalban - hivatalos bizottság jelenlétében - felnyitották a bíboros koporsóját. P. Veremund Hochreiter, a mariazelli kegytemplom előjárója aznap, a délutáni búcsúztató szentmise elején elmondta a híveknek: *Mindszenty bíboros tizenhat év után teljesen épen feküdt koporsójában!* (Ezt a fényképet az Új Misszió folyóirat⁶³ 1994-ben címlapfotóként közölte!) Arca, kezei, ruhája úgy tűnt fel a bizottság tagjai előtt, mintha csak tegnap temették volna el. Ezen el lehet gondolkodni, még akkor is, ha a mindig természetes magyarázatot keresők azonnal igyekeztek hozzátenni: a testet bebalzsamozták. Erről többet nem is tudunk, hiszen érzékeinken felül áll a természetfeletti. Isten az ilyen, a tapasztalatokon túlmutató jellel már nem egyszer titokzatos dolgokat kívánt jelezni nekünk.”⁶⁴

P. Szőke János, Mindszenty bíboros boldoggá avatási eljárásának posztulátora a boldoggá-, illetőleg szentté avatáshoz szükséges csodákról ezeket írja: “Mindszenty bíboros esetében négy neves professzor úgy nyilatkozott, hogy a (bíboros) közbenjárására történt rákos betegségből való gyógyulást tudományosan nem lehet megmagyarázni. Miről van itt

szó, ha nem csodáról?”⁶⁵ “A nyár folyamán jelentkezett egy olvasónk. Bizalmasan közölte, hogy rákos betegségéből, szerinte csodás módon - Mindszenty bíboros közbenjárására - meggyógyult (...) Rendkívülinek számítana ez a csodás gyógyulás. Ez lenne a második a Bíboros boldoggá avatási eljárásában.”⁶⁶

Befejezés

Mire kötelez minket, magyarokat a bíboros emléke? Akkor tiszteljük valóban és őszinte szívvel a bíborost, ha szellemi-erkölcsi örökségét maradéktalanul és feltétel nélkül magunkévá tesszük és benne Krisztus után életünk példaképét látjuk. Érte kell dolgoznunk a jövőben is, hogy Mindszentyt, korunk mindvégig kitartó hősét a méltatlan címfosztás után a szentek glóriájával dicsőítse meg a jövő.¹⁶

Zárszóként álljon itt Mindszenty bíboros pappá szentelésének 59. évfordulóján Los Angelesben elmondott beszédjének egy részlete: “Egy embernek az életútja adva van azzal, hogy milyen családból indul el és azzal, hogy milyen történelmi helyzetek kívánják az ő helytállását. Tegyük még hozzá azt, hogy az én 59 éves papi életemből 44 százalékot börtönben, azután félrabságban az amerikai követségen 15 évig és azután számkivetésben vagyok most itt, nálatok is 71 óta. **Ha még egyszer kellene kezdenem az életet, úgy kezdeném, ahogy kezdettem. És ha teljes nyíltsággal látnám azt, hogy mi lesz a következménye, hát akkor is ugyanazt tenném, amit tettem.**”⁶⁷

IRODALOM

- 1 Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása, Menlo Park, Kalifornia, 1980. 107.
- 2 Mindszenty József: "Pünkösöd a számkivetésben". Pünkösöd ünnepén Bambergben, 1972. május 21. Vasárnapi Levél, Wien, 1972. (7/8.), 315.
- 3 Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1979. 312.
- 4 Mindszenty József: Napi jegyzetek, i.m. 300.
- 5 Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 3.
- 6 Felhívás a világ püspökeihez 1948. július 1. Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 18.
- 7 Mindszenty József: "Életem utolsó percéig harcolok". Sajtókonferencia Torontó, 1974. szeptember 21. Magyar Élet, 1973. október 6. In: Mindszenty József: Szentbeszédék III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. (11/12), 50-53.
- 8 Fatima, 1972. október 13. Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 213. Mindszenty bíboros fatimai beszédjét a lisszaboni nunciátúra - Mindszenty háta mögött - a nyomdában cenzúrázta és az itt idézett részt is kivették belőle. Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 490.
- 9 u.o. mint 7
- 10 Frankfurt, 1974. október 10. Mindszenty Breviárium., i.m. 36.
- 11 Mindszenty bíboros itt idézett végrendelete Budapesten, az amerikai követségen készült 1962. október 19-én. Ez a bíboros szellemi

végrendeletét tartalmazza a Csonka-országban élő, valamint a világon szétszóródott valamennyi magyar számára. Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. 663-664.

12 Dallas, 1974. június 18. A gyermeknevelés feladatairól a Dallasi Egyetemen díszdoktorrá avatásakor. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 91-92.

13 u.o. mint 12

14 “Mint aranyat az olvasztókemencében”. JEL, 2004. október, 237.

15 u.o. mint 10

16 a) Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987.

b) Füzér Julián: Mindszenty bíboros, a szent. Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1989.

c) Palágyi Natália, i.m.

17 u.o. mint 16

18 *Esterházy László*, máriaremetei plébános érdekes beszámolót közöl egy - Mindszenty halálakor történt - eseményről: “Mint ötödéves teológus az esztergomi szeminárium asszisztenciamagisztere voltam (...) most, hogy a hercegprímás meghalt, hát harangozzunk érte fél óra hosszat. Így is történt. Többen fölmentünk a haranghoz, és már a tervezett idő javarészét elhúztuk, amikor lihegve jött a sekrestyés, hogy “a palotából telefonáltak, hagyjátok abba!” Mi viszont kitartottunk a fél óra leteltéig.” A Szív, 2000. június, 8.

19 Mindszenty bíboros végrendeletében a következőképpen rendelkezett temetése, valamint esztergomi újratemetése felől: “Ha számkivetésben halok meg, temessenek el ideiglenesen a máriacelli kegytemplomban.” (Bécs, irgalmasok Kórháza, 1975. május 5.) Mészáros Tibor: A száműzött

bíboros szolgálatában, i.m. 666. “Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba.” (Bécs, Pázmáneum, 1973. november 17.) Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában, i.m. 665.

20 Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 184.

21 Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 248.

22 u.o. mint 21

23 Csonka Emil: A száműzött bíboros, i.m. 249.

24 Werenfried van Straaten: “Szentet jöttünk temetni!” Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! i.m. 163-165.

25 Csonka Emil: A száműzött bíboros, i.m. 254.

26 Sajtókonferencia Frankfurt 1974. október 10. Mindszenty Breviárium, i.m. 35.

27 “Mennyiben igaz a vád, - kérdezte valaki Mindszenty bíborostól a Buffalóban 1974-en tartott sajtókonferencián - hogy Eminenciád a detente útjában áll, nevezetesen annak a detente-nak, mely jelenleg a Vatikán és a magyarországi kommunista kormány között kialakulóban van?”

“A detente igazi értelme: a béke jegyében fogant és folyó összműködés - hangzott a világos, bölcs válasz. Csak egy béke van: Isten békéje. Ha a Vatikán ezt, az igaz békét óhajtja kiterjeszteni a világra, tudomásul kell vennie a tényt: a kommunizmus önmagát ítélné halálra, ha annak az Istennek a békéjét fogadná el, Kinek még a létét is elutasítja.” Sajtókonferencia Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszédok VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (9/10), 146.

28 Adriányi Gábor, i.m. 187-194.

- 29 Új Ember 1974. március 31. 1. In: Adriányi Gábor, i.m. 184.
- 30 Csertő Sándor 1974-es “rapporto”-jának 14. pontja. In: Vigília, 1998/6 428.
- 31 Új Európa, 1974. május-június, 18. In: Vigília, 1998/6 428.
- 32 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 245.
- 33 Mészáros István: “Állok Istenért, Egyházért, Hazáért”. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 147.
- 34 Adriányi Gábor, i.m. 188.
- 35 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 236.
- 36 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 237.
- 37 u.o. mint 34
- 38 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 297.
- 39 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 298.
- 40 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 299.
- 41 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 301.
- 42 a) Mihályi Gilbert: “A magyar püspökök szégyene: 1985-ös körlevelük”. Szent Korona, 1990. február 28.
- b) “Helyes módon épüljön a világ”. A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele 1985. március 12. Katolikus Szó 1985. március 31-április 7. 1.
- 43 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 301.
- 44 Herbert Boeck (Wochenpresse) interjúja Paskai László újonnan kinevezett esztergomi érsekkal “Wir büssen für Mindszentys Fehler” címmel. Wochenpresse 1987. március 13. 44. Az interjú magyar fordításban is megjelent “Mindszenty hibájáért bűnhődünk” címmel. Kurir 1994. április 29. 4. Ugyancsak a Wochenpresse lapban jelent meg Bulányi György piarista atya reflexiója “Glaube duldet keinen Kompromiss” - A hit nem tűr kompromisszumot címmel. Wochenpresse 1987. május 8. 39.

- 45 u.o. mint 44
- 46 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 320.
- 47 Dunai Ákos: “Méltóztatik emlékezni, érsek úr?” Magyarok Vasárnapja 1995. szeptember 3. 8.
- 48 u.o. mint 44
- 49 Paskai László: “Tiszteletadás Mindszenty Józsefnek”. Új Ember, 1992. március 29. 5.
- 50 Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak, i.m. 317-319.
- 51 Adriányi Gábor, i.m. 200.
- 52 Adriányi Gábor, i.m. 198.
- 53 Mindszenty József: Emlékirataim, i.m. 420.
- 54 Marits L.: “Sorsok és végzetek”. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (11/12.), 629.
- 55 Mindszenty József: Emlékirataim, i.m. 8.
- 56 Közi Horváth József: “Mindszenty boldoggá avatásáért”. Vasárnapi Levél, Wien, 1979. (7/9.), 90.
- 57 u.o. mint 24
- 58 Füzér Julián: “Mint a kisémmizett Krisztus”. 1985. április 30. Detroit. Füzér Julián: Mindszenty bíboros, a szent, i.m. 257-261.
- 59 Mészáros István: A rózsafüzér bíborosa. Mindszenty-pillanatképek. Szent Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 2003. 93.
- 60 Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! i.m. 311.
- 61 u.o. mint 60
- 62 Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! i.m. 314.
- 63 Új Misszió 1991. június, címlap: Mindszenty bíboros épen maradt teste. A kurióznak számító felvétel az újratemetés során, Ausztriában készült.
- 64 Katolikus Magyarok Vasárnapja 1991. május 19. In: Mészáros István: A rózsafüzér bíborosa, i.m. 95.

65 Vértanúink-Hitvallóink 2004. szeptember, 3.

66 Vértanúink-Hitvallóink 2004. december, 3.

67 Los Angeles, Szent István plébániatemplom 1974. június 14. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról, i.m. függelék 13.